

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

ОСНОВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2020**

УДК 316.776(07.034)

О-75

Укладач Л. А. Євдокімова-Лисогор

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу.

Протокол № 1 від 23.08.2019 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Основи міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] : методичні рекомендації до практичних завдань для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня / уклад. Л. А. Євдокімова-Лисогор. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2020. – 29 с.

Подано тематику практичних занять. Наведено практичні завдання за кожною темою навчальної дисципліни та методичні рекомендації щодо їх виконання. Запропоновано практичні завдання для контролю здобутих знань та набутих навичок.

Рекомендовано для студентів спеціальності 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії" першого (бакалаврського) рівня.

УДК 316.776(07.034)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2020

Вступ

Світові процеси глобалізації відкривають для України нові перспективи розвитку міжнародних відносин. У наш час підготовка майбутнього фахівця спрямована не тільки на інформаційно-аналітичну, консультативну, експертну діяльність, а й на створення інноваційних міжнародних проєктів, які передбачають безпосередню комунікацію з іноземними організаціями та підприємствами стосовно різних аспектів ведення міжнародного бізнесу, здійснення суспільних комунікацій, реалізації інвестиційних проєктів із розвитку міжнародних зв'язків та співпраці. Комунікативний характер професійно-практичної діяльності працівників цієї сфери актуалізує проблему набуття студентами досвіду взаємодії з іноземними партнерами. Вивчення тем "Виміри та параметри культур", "Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання у міжнародному бізнесі", "Теорія ввічливості як складова міжкультурної співпраці", "Міжкультурна комунікація у професійній діяльності" та інші дозволять майбутнім фахівцям успішно вести ділові переговори з іноземними колегами, партнерами, презентувати й реалізовувати вітчизняні продукти на міжнародному рівні, засвоювати світовий досвід міжнародної діяльності тощо.

Метою цієї навчальної дисципліни є вивчення студентами теоретичних основ і набуття практичних навичок міжкультурної комунікації, які є необхідними для ефективної взаємодії з представниками інших культур у міжнародному бізнесі.

Об'єктом вивчення навчальної дисципліни є процес міжкультурної комунікації, співробітництва, взаємодії з іншими колегами, фахівцями, клієнтами, діловими партнерами.

Предметом навчальної дисципліни є особливості опосередкованої та неопосередкованої комунікації між представниками різних культур.

У результаті вивчення цієї навчальної дисципліни, в тому числі й виконання практичних завдань, у студентів мають бути сформовані компетентності, тобто здатності фахівця на належному рівні виконувати професійні завдання, а саме:

здатність демонструвати знання щодо базових понять відповідно до процесу міжкультурної комунікації;

здатність здійснювати пошук, оброблення та застосування наукової інформації щодо міжкультурної комунікації;

здатність виокремлювати особливості культур, стереотипи та аналізувати їх;

здатність удосконалювати власний рівень міжкультурної комунікації та використовувати його у взаємодії з представниками інших культур;

здатність характеризувати міжкультурні конфлікти та демонструвати навички співпраці;

здатність до толерантності, поваги та визнання інших культур у діалогічному спілкуванні;

здатність аналізувати роботу міжнародних організацій та засвоювати світовий досвід.

Виконання практичних завдань із цієї навчальної дисципліни дає можливість набуття досвіду міжкультурної комунікації з представниками різних культур.

Отримання навичок виконання практичних завдань є запорукою успішного працевлаштування та виконання професійних функцій після закінчення закладу освіти; досягнення студентами вміння оперувати основними концептами відповідно до процесу міжкультурної комунікації, визначати культурні стереотипи та ефективно долати культурні упередження, успішно застосовувати комунікативні засоби у процесі співробітництва, управляти міжкультурними конфліктами під час професійної діяльності з бізнес-партнерами, плідно взаємодіяти з міжнародними організаціями.

Використання методичних рекомендацій до виконання практичних завдань сприяє підвищенню ефективності практичної підготовки студентів.

Змістовий модуль 1

Теоретичні засади міжкультурної комунікації

Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна

Практичне заняття 1

Завдання 1. Проаналізуйте визначення науковців, що наведені в таблиці, та визначте аспекти, які вони найбільше виокремлюють, щодо тлумачення міжкультурної комунікації. Запропонуйте власне визначення міжкультурної комунікації:

№ п/п	Поняття
1	2
1	"Міжкультурна комунікація – наука, яка вивчає особливості вербального й невербального спілкування людей, що належать до різних національних та лінгвокультурних спільнот. Завданням цієї науки є формування міжкультурної компетентності, необхідних знань про різні народи та культури з метою уникнення міжетнічних та міжкультурних конфліктів та встановлення комфортних умов спілкування в різних сферах та життєвих ситуаціях" (В. Манакін)
2	"Міжкультурна комунікація – це особлива сфера людських відносин, яка об'єднує комунікацію й культуру. Вона відбувається між носіями різних культур і, на думку більшості зарубіжних учених, трактується як взаємодія між представниками різних культур, у ході якої комуніканти проявляють свій досвід, знання й цінності, тим самим виявляючи суть культури" (О. Баглай)
3	"Міжкультурна комунікація – це форма людського спілкування. Її використовують, щоб описати широкий спектр проблем комунікацій, які, звичайно, виникають в об'єднанні, що складається з людей різних культурних, релігійних, соціальних, етнічних поглядів" (Словник термінів, А. Солодка, Т. Мороз)
4	"Міжкультурна комунікація – це формування міжкультурної компетентності, необхідних знань про різні народи та культури з метою уникнення міжетнічних та міжкультурних конфліктів та встановлення комфортних умов спілкування в різних сферах та життєвих ситуаціях" (Ю. Рот, Г. Коптельцева)
5	"Міжкультурна комунікація – процес спілкування і взаємодії, який здійснюють представники різних культур або культурних спільнот" (О. Садохін)
6	"Міжкультурна комунікація – це спілкування людей, які представляють різні культури" (Т. Фрик)
7	"Міжкультурна комунікація – це безпосередній або опосередкований обмін інформацією між представниками різних культур" (О. Біла)

1	2
8	<p>"Міжкультурна комунікація (у вузькому значенні слова):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, здебільшого, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку в спілкуванні. 2. Особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування". <p>"Міжкультурна комунікація (у широкому значенні слова) – увесь спектр можливих типів спілкування, який відбувається понад межами можливих соціальних груп (дискурсивних систем), починаючи від груп, представники яких є носіями різних культур, до комунікації між чоловіками й жінками або колегами різного віку тощо" (Словник термінів міжкультурної комунікації. Ф. Бацевич)</p>

Контрольні запитання

1. Чому необхідна така наука, як теорія міжкультурної комунікації?
2. Із чим пов'язана поява й розвиток теорії міжкультурної комунікації як науки?
3. Які завдання ставилися перед теорією міжкультурної комунікації на початку її розвитку?
4. Хто й коли ввів термін "міжкультурна комунікація"?
5. Із чим пов'язане становлення міжкультурної комунікації як науки в Україні?
6. Чи необхідна спеціальна підготовка до участі в міжкультурній комунікації?

Тема 2. Теоретичні основи міжкультурної комунікації

Практичне заняття 2

Завдання 1. "Дерево" – символ культури

Уявіть культуру у вигляді дерева (рис. 1) і розгляньте, що знаходиться на видимій поверхні, а що приховано в його підземній частині. Визначте прояви культури: образотворче мистецтво, література, театр, сучасна музика, архітектура, талант, ритм роботи, організація часу, керування емоціями, імідж людини. Заповніть таблицю:

Рис. 1. "Дерево" – символ культури

Видима частина дерева	Невидима частина дерева
1.	1.
2.	2.
3.	3.

Методичні рекомендації до виконання завдання

Надайте визначення поняття "культура".

У широкому розумінні поняття "культура" – це сукупність як матеріальних (знаряддя праці, житло, предмети повсякденного побуту, одяг, будівельні споруди, засоби зв'язку, пам'ятники й монументи тощо) так і "духовних" цінностей (релігія, міфологія, освіта, мораль, виховання, наука, мистецтво, література, політика, світоглядні уявлення людей тощо), властивих окремій соціальній групі або суспільству загалом.

У повсякденному житті поняття "культура" вживається в трьох основних значеннях:

- окрема сфера життя суспільства, яка існує у вигляді системи установ і організацій, що займаються поширенням духовних цінностей (театри, музеї та ін.);
- сукупність цінностей і норм, що належать великій соціальній групі, спільності, народу чи нації (елітарна культура, українська культура, культура молоді та ін.);
- досягнення високого рівня людини у будь-якій діяльності (культура побуту, культурна людина в значенні "вихована й освічена" та ін.).

У завданні пропонується визначити, до якої частини дерева слід віднести "культуру комунікації", обґрунтувати власні відповіді. Для повного розуміння цього поняття необхідно скласти власне поняття "культура комунікації" й пояснити його сутність.

Завдання 2. Підготуйте короткі повідомлення про внесок у теорію міжкультурної комунікації таких учених: Е. Сепіра, Б. Уорфа, Е. Холла, М. Маклуена.

Контрольні запитання

1. Які елементи охоплює культура будь-якого народу?
2. Які функції виконує культура в житті людини?
3. Чому існує велика кількість визначень поняття "культура"?
4. Які значення поняття "культура" в повсякденному житті людини?
5. Що становить собою культура з точки зору вчених?
6. Як ви розумієте поняття "етнічна" й "локальна" культура?
7. Як взаємопов'язані між собою поняття "культура" й "локальна культура"?
8. Що означає культурна картина світу?

Тема 3. Проблеми міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті та їх осмислення провідною філософською думкою

Практичне заняття 3

Завдання 1. "Культурна особистість у портреті людини"

Дайте відповіді на такі запитання:

1. Які якості та особливості є характерними для українця / француза / іспанця / німця / китайця та ін.?
2. Якими якостями ви як представник української / французької / іспанської / німецької / китайської культури особливо пишаєтеся?
І навпаки, які якості викликають у Вас почуття сорому?
3. Якими вбачають українців / французів / іспанців / німців / китайців представники інших культур?

4. Які риси та якості дозволяють українцям / французам / іспанцям / німцям / китайцям ефективно здійснювати міжкультурну взаємодію з представниками інших культур?

Завдання 2. Розгляньте наведені на рис. 2 візитівки. Проаналізуйте варіанти візитівок представників різних культур та визначте культурні особливості кожної. Запропонуйте власний варіант візитівки українського фахівця міжнародного бізнесу.

Рис. 2. Візитівки представників різних країн світу

Контрольні запитання

1. Чому теорія міжкультурної комунікації є міжпредметною дисципліною?
2. Яку роль у вивченні міжкультурної комунікації відіграють філософія, культурологія, психологія тощо?
3. Які психологічні та соціальні фактори впливають на процес комунікації?
4. На що спрямовані дослідження у сфері міжкультурної комунікації?
5. Які об'єкт і предмет теорії міжкультурної комунікації як науки?

Тема 4. Особливості діалогу культур як форми міжкультурної комунікації

Практичне заняття 4

Завдання 1. Наведіть приклади механізмів, що забезпечують високий та ефективний рівень культури комунікації. Опишіть упровадження кожного з наведених механізмів у процесі міжкультурної комунікації.

Завдання 2. Привітання в різних країнах

Поєднайте приклади привітань із назвами країн у таблиці:

Привітання	Країна
	Філіппіни
	Китай
	Франція
	Таджикистан
	Індія

Завдання 3. Проаналізуйте ситуацію: "Як фахівцям, які належать до суспільства із високим ступенем дистанції влади, зрозуміти діалог фахівців, які належать до суспільства із низьким ступенем дистанції влади?".

З'ясуйте причини нерозуміння двох представників, які належать до різних типів культур. Знайдіть шляхи подолання перешкод, коли йдеться про процес спілкування та інтерпретацію поведінки представників інших культур. Розгляньте дані культурних вимірів відповідно до класифікації Г. Хофстеде, побудуйте алгоритм ефективної співпраці раніше вказаних представників культур.

У суспільствах із високим ступенем дистанції влади встановлюють чіткий ієрархічний порядок, де кожний займає певну позицію. У таких суспільствах (Філіппіни, Венесуела, Індія) працівники уникають протиріч із керівниками, рішення ухвалюються автократично, віддається перевага непартиципативному стилю управління, комунікація здійснюється зверху вниз.

У суспільствах із низьким ступенем дистанції влади дозволяється критикувати ієрархічну систему, надається перевага розподілу повноважень у структурі організації. У таких суспільствах (Ізраїль, Данія та інші) розподіл повноважень у структурі організації підлеглі розцінюють як нормальне явище, оскільки це сприяє ефективнішому виконанню професійної діяльності.

Завдання 4. "Плідна співпраця"

Підготуйте та запишіть 10 головних загальних принципів взаємодії з бізнес-партнерами, які б забезпечили ефективну, доброзичливу співпрацю з представниками інших культур.

Тема 5. Взаємодія лінгвокультур як основа міжкультурної комунікації

Практичне заняття 5

Завдання 1. "Історія мого імені"

Запропонуйте ваші відповіді на запитання:

1. Які найпоширеніші імена в Україні?
2. Що вони означають і яке їхнє історичне походження? Які риси в них відображено?
3. Чи відзначаються в родині свята, пов'язані не з днем народження, а з іменами членів родини (іменини)? Чи мав у минулому це саме ім'я хтось із інших членів вашої родини?

Визначте культурну приналежність представника іншої культури відповідно до імен, поданих у таблиці:

Італійські імена	Французькі імена	Німецькі імена	Іспанські імена

Імена представників різних країн: Хосе, Анабель, Кристіан, Алонсо, Луїза, Феліпе, Летісія, Клоє, Альберто, Себастьян, Ерік, Вальда, Ізабель, Фрайвальд, Ема, Йохен, Вілльріх, Зігмунд, Шарль, Фредерік, Ґабріель, Жером, Енріка, Мірей, Корделія, Данієла, Флавіо, Летиція, Паскуале.

Завдання 2. Ділові культури поділяються на моноактивні, поліактивні та реактивні. Заповніть таблицю відповідно до характерних особливостей типу ділової культури:

Моноактивна культура	Поліактивна культура	Реактивна культура
1.	1.	1.
2.	2.	2.
3.	3.	3.
4.	4.	4.

Завдання 3. Відповідно до етапів техніки спілкування з представниками інших культур заповніть таблицю ведення переговорів:

Назва країни	Етапи техніки міжкультурної комунікації				
	підготовка контракту	програмування контракту	реалізація контракту	ухвалення контракту	підбиття підсумків контракту
Німеччина					
Англія					
Франція					
Японія					
Америка					
Китай					

Контрольні запитання

1. Запропонуйте характеристику відомих типів культур.
2. Яких технік спілкування необхідно дотримуватися в процесі ведення ділових переговорів?

3. Які існують способи взаємодії техніки спілкування та типи корпоративної культури представників інших культур?

4. Яких вимог має дотримуватися фахівець міжнародного бізнесу в співпраці з бізнес-партнерами?

Тема 6. Специфіка міжкультурних відносин на сучасному етапі суспільного розвитку

Практичне заняття 6

Завдання 1. Наведіть приклади національно-етнічної свідомості (країна: Україна, Німеччина, Франція, Англія, Іспанія, Китай), які маркуються колом знаків-символів в таблиці:

Геральдика	Національний одяг	Національні образи	Національні святині

Завдання 2. Дослідивши різні етноси, надайте характеристику англійському, французькому та російському етносу. Зробіть аналіз запропонованих етносів, що є для них спільним, а що – відмінним.

Завдання 3. Прочитайте українські прислів'я, знайдіть відповідники в інших культурах. Які аспекти представників української культури вони характеризують?

1. Вісті не лежать на місці.
2. Говори стовпу, а він стоїть.
3. Двоє третього не чекають.
4. Життя прожити – не поле перейти.
5. Від ласкавих слів утихає гнів.
6. Говори мало – слухай багато.

Завдання 4. Знайдіть відповідність рис характеру/менталітету іменників та представників таких культур, як Англія, Франція, Україна, Китай, Німеччина, Японія в таблиці.

Джентельменство, незворушність, стриманість, схильність до порядку, допитливість, пристрасть до пригод, заощадливість, діловитість, прихильність до традицій, недовіра до всього незвичного, увічливість,

здатність пожертвувати часом і грошми заради доброї справи, уміння керувати собою, наполегливість у досягненні мети, щедрість, надмірність, довірливість, безтурботність, гостинність:

Представник країни	Риса характеру/менталітету
Німеччини	схильність до порядку...
Англії	
Франції	
України	
Китаю	
Японії	

Контрольні запитання

1. Чи зміниться ваша поведінка залежно від того, чи будете ви спілкуватися з представниками іншої культури або ж представниками власної культури?
2. Чому, на вашу думку, у натовпі людей досить легко виділити людину, що належить до іншої культури?
3. Як ви вважаєте, яким чином пов'язані між собою культурна приналежність людини і її поведінка в різних ситуаціях спілкування?
4. Від чого залежить поведінка людини в процесі комунікації?
5. Які фактори визначають поведінку людини в процесі спілкування?
6. Що таке емпатія? Чому вона відіграє важливу роль у процесі міжкультурної комунікації?

Змістовий модуль 2

Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання в процесі міжкультурної комунікації

Тема 7. Проблеми міжкультурного розуміння співрозмовників

Практичне заняття 7

Завдання 1. Проаналізуйте такі приклади. Зробіть висновки, які значення та аспекти теми вони ілюструють:

а) багато німецьких підприємців згадують, що під час перших контактів із партнерами азійських країн наші представники вручали їм різні подарунки, які в протоколах відзначалися як сувеніри. Німецькі бізнесмени,

зазвичай, не готові приймати подарунки, особливо під час першого контакту та ще й від зовсім незнайомих людей, окрім того, вони сприймають їх як хабар. Питання про роль подарунків для представників азійської культури мало зовсім інше значення, ділові відносини, з їхньої точки зору, ґрунтуються на особистих відносинах. Подарунки допомагають установити особисті зв'язки між партнерами. На Заході намагаються уникати будь-яких дій, які можуть виглядати як хабар. Запрошення та подарунки вважаються небажаним впливом або навіть спробою підкупу. Західна модель ділової поведінки будується на суворих етичних правилах;

б) в американській культурі жінки посміхаються частіше, ніж чоловіки; цей тип поведінки був засвоєний несвідомо й став звичкою. Євреї, читаючи Тору, відкидаються назад, імітуючи позу наїзника верблюда. Ця манера виникла багато століть тому, вона має давно загублений сенс, але сам рух залишився й передається від покоління до покоління як елемент культури;

в) форми поведінки в релігійних храмах різних культур досить сильно відрізняються. Наприклад, у Мексиці чоловіки й жінки ходять до церкви разом і мовчки стоять під час служби. В Ірані, навпаки, чоловіки й жінки відвідують служби окремо, а під час служби співають псалми. Для однієї культури на весіллі нормою є тиша і самотність, а в єврейській, українській і багатьох інших культурах ця подія супроводжується гучною музикою, танцями й веселощами.

Завдання 2. У вигляді схеми запропонуйте п'ять ступенів адаптації людини до іншої культури. Дайте відповідь у вигляді таблиці (фактори, які впливають на ступінь культурного шоку):

Індивідуальні фактори	Групові фактори

Завдання 3. Проаналізуйте ситуацію. Хлопчик, син японського дипломата, що працює в США, вчиться в американській школі. Під час перерви він, на думку вчителя, повівся некоректно щодо інших учнів. Вчитель відвів учня в кут і став говорити йому, що він повівся неправильно. Під час бесіди хлопчик дивився в підлогу і мовчав. На питання вчителя, чи зрозумів хлопчик сутність його зауваження, дитина продовжувала дивитися в підлогу і мовчати. Після бесіди вчитель поскаржився директору на некоректну поведінку учня і його неповагу до вчителя. Хлопчик же, прийшовши

додому, розповів про ситуацію батькам, ті вважали, що вчитель повівся не зовсім правильно, і побажали зустрітися з директором школи.

Дайте відповідь на такі запитання:

1. Опишіть структуру конфлікту і його причини. Чому цей конфлікт можна вважати міжкультурним?
2. Як, на вашу думку, сприймають цю ситуацію вчитель і батьки учня?
3. Яку стратегію вирішення конфлікту слід обрати, враховуючи причини ситуації, а також прийняті у відповідних культурах способи вирішення конфліктів? Уявіть, що ви запрошені на зустріч директора і батьків хлопчика як медіатор. Яку тактику ви обрали б, спілкуючись спочатку з директором і батьками дитини окремо, а потім під час особистої зустрічі?

Контрольні запитання

1. Надайте визначення поняття "культурний шок".
2. Які прояви культурного шоку ви спостерігали в процесі комунікації з представниками інших культур?
3. На вашу думку, що є причиною культурного шоку?
4. Чому в сучасному суспільстві почали використовувати термін "стрес акультурації"?
5. Який є механізм розвитку культурного шоку?
6. Які зовнішні та внутрішні фактори впливають на культурний шок?
7. Які фактори позитивного та негативного впливу культурного шоку необхідно виокремити?
8. У чому полягає сутність конфлікту? Сформулюйте два основні підходи до розуміння природи конфліктів.
9. Яка особливість міжкультурного конфлікту? Перерахуйте і коротко охарактеризуйте види міжкультурних конфліктів.
10. Які основні стратегії вирішення конфліктів?

Тема 8. Комунікативна асиметрія. Подолання культурних стереотипів та міжкультурних перешкод

Практичне заняття 8

Завдання 1. Підготуйте рекомендації для ділової людини, яка збирається вперше відвідати Україну. Вона має враховувати рекомендації з поведінки в ділових ситуаціях міжкультурної взаємодії з представниками нашої країни.

Завдання 2. Розгляньте ситуацію та розіграйте її. Представники двох культур (української та китайської) мають узгодити план співпраці на майбутнє півріччя. Колеги зустрічаються в кабінеті представника китайської культури. У них є можливість попрацювати за столом чи розміститися на м'якому дивані. Який варіант є найкращим? Яка відстань між колегами буде впливати на робочий процес співпраці? Відповідь обґрунтуйте.

Завдання 3. Чеський скульптор Давид Черни створив мапу стереотипів під назвою "Ентропа". У таблиці знайдіть відповідність речення відповідно до стереотипів країни:

Країна	Стереотип країни
1. Італія	а) представлена у вигляді відкритої коробки цукерок праліне
2. Франція	б) представлена будинком із привидами "дракули" у парку дозвілля
3. Румунія	в) перетворилася на футбольне поле
4. Ірландія	г) символ "страйків"
5. Швеція	д) представлена предметами меблів (самостійної збірки) ІКЕА
6. Бельгія	е) представлена плакатом "знижки"
7. Іспанія	є) зображення у вигляді болота з трубами
8. Люксембург	ж) повністю забетонований, із зображенням бетономішалки на півночі

Завдання 4. Уміння вирішувати конфлікти в міжкультурній комунікації значною мірою залежить від уміння визначати комунікативний стиль конфлікту, властивий опонентам, проявляти гнучкість у виборі способу вирішення конфлікту, шукати точки дотику перш за все не в позиціях опонентів, а в звичному для них способу вирішення конфліктів.

Існують чотири стратегії вирішення конфліктів: дискусія, залучення, пристосування та динамічний стиль.

1. Яка стратегія є характерною для вирішення конфліктів в американській, австралійській, та в деяких скандинавських культурах?

2. Яка стратегія є характерною для вирішення конфліктів із представниками південноєвропейських культур?

3. Яка стратегія є характерною для вирішення конфліктів із представниками мексиканців, японців, тайців?

4. Яка стратегія є характерною для вирішення конфліктів із представниками культури Близького Сходу, а також пакистанської культури.

Контрольні запитання

1. Поясніть, у чому полягає різниця між поняттями "міжкультурні комунікативні перешкоди" і "міжкультурні комунікативні бар'єри".
2. Які існують перешкоди під час процесу міжкультурної комунікації з боку оточення?
3. Які виокремлюють перешкоди з боку учасників міжкультурної комунікації?
4. Чому важливо знати про можливу появу тих чи інших упереджень під час комунікації?

Тема 9. Міжкультурна взаємодія в призмі ділової комунікації

Практичне заняття 9

Завдання 1. У поданій таблиці розгляньте якості та визначте поміж запропонованих найважливішу групу відповідно до параметрів культур, необхідних для здійснення ефективної міжкультурної комунікації фахівця міжнародного бізнесу. Розташуйте якості згідно з культурними особливостями фахівців:

Якості фахівців відповідно до культурних особливостей			
I група	II група	III група	IV група
1. Соціокультурна небайдужість	1. Соціокультурна грамотність	1. Соціокультурна адаптивність	1. Соціокультурна стриманість
2. Емпатійність	2. Швидка емоційна реакція	2. Емоційна врівноваженість	2. Емоційна нейтральність
3. Прагматичність мислення	3. Креативність мислення	3. Продуктивність мислення	3. Критичність мислення
4. Комунікативна спроможність	4. Комунікативна дієздатність	4. Комунікативна компетентність	4. Комунікативна принциповість
5. Контактність у групі	5. Толерантність до членів групи	5. Неупередженість до членів міжкультурної групи	5. Незалежність від членів групи
6. Відповідальність за свої вчинки	6. Відповідальність за свою поведінку	6. Відповідальність за себе та інших	6. Відповідальність за свою роботу
7. Мобільність	7. Гнучкість	7. Цілеспрямованість	7. Рішучість
8. Етичність	8. Культурність	8. Полікультурність	8. Ввічливість

Завдання 2. Прочитайте й проаналізуйте подані приклади. Які положення теми вони ілюструють:

а) проводячи ділові переговори з японцями, американці призначають співробітника, відповідального за їхню підготовку і ведення, і, якщо переговори пройдуть успішно, цей співробітник отримає винагороду. У японській фірмі таке неможливо, там існує колективна відповідальність за результати будь-якої справи. Тому в Японії ніколи не виділяють кого-небудь із загальної маси;

б) американський менеджер познайомився з арабською дівчиною під час конференції, яка приїхала разом зі своїм братом до США. Якщо американець не знає цінностей арабського суспільства, то він не буде приховувати, що йому подобається дівчина, і своїми відвертими натяками образить її;

в) якщо людина голосно плямкає під час ділового обіду в присутності інших, то швидше за все на неї несхвально подивляться інші, які її оточують. Але в деяких культурах, навпаки, уважається нормою "сьорбати" свій суп, і ця манера не викликає ніякої реакції в оточення. У яких саме культурах така поведінка є прийнятною?

г) у європейських країнах товар має стійку ціну. У поодиноких випадках дозволено торгуватися. У той же час саме торг обов'язково супроводжує купівлю в арабських країнах. У цих країнах торгівля є одночасно процесом спілкування між учасниками і тому перетворюється на захоплюючу й емоційну форму комунікації?

Завдання 3. Ділові подарунки в різних країнах світу

Розгляньте приклади подарунків у різних країнах світу.

В англomовних країнах (Англія, Ірландія, Канада, Австралія) ділові подарунки є необов'язковими. У США подарунки між компаніями, що ведуть спільний бізнес, – також рідкість, більшість ділових подарунків – це нагороди співробітникам компанії або святкові подарунки діловим партнерам. Обмін подарунками не схвалюється в таких країнах, як Франція, Іспанія. В Австрії вони лише рекомендуються. У Китаї ж ділові подарунки схвалюються, їхня відсутність може негативно позначатися на майбутніх партнерських відносинах. Ділові подарунки також важливі на Філіппінах, в Індії та Ізраїлі.

У багатьох країнах пропозиції подарунків можуть сприйматися як порушення етикету. У Японії подарунки – це важливий фактор в установленні та підтримці взаємозв'язків чи співпраці.

Коли ситуація вимагає подарунка, слід компетентно підійти до його вибору, призначення та якості. Представники Південної Америки (парагвайці, перуанці, болівійці або еквадорці) із задоволенням приймають гостинці, але це можуть бути сувеніри. Офісні приладдя, книги або невеликі картини люблять отримувати корейські, тайванські й тайські клієнти. У багатьох азіатських країнах віддають перевагу таким подарункам, як кондитерські вироби. На відміну від японців, американці не надають значення подарункам. Дорогі презенти в них викликають швидше недовіру, ніж вдячність. Але невеличкий сувенір із логотипом фірми вони візьмуть із задоволенням. Американці розпаковують подарунки відразу після отримання, отже, тому, хто їх дарує, слід звернути на це увагу. У мусульманських країнах високо оцінять такий подарунок, як компас, тому що під час молитви мусульманин має бути звернений обличчям до Мекки (Мецци).

Контрольні запитання

1. Яким чином співвідносяться поняття "міжкультурна ділова комунікація" та "міжкультурна ділова взаємодія"?
2. Що становить вербальна/невербальна міжкультурна комунікація?
3. Яка роль у процесі міжкультурної комунікації відведена паравербальній комунікації?
4. Які існують моделі міжособистісної комунікації? Чим вони відрізняються один від одного?
5. У чому полягає особливість професійної міжкультурної комунікації?

Тема 10. Поняття "мовного ставлення"

Практичне заняття 10

Завдання 1. Перегляд фільму "Схід-захід: культурні відмінності" [30]

Оберіть роль експерта, консультанта, представника певної культури, інструктора, модератора, хронометриста, спостерігача.

Відповідно до ролі, яку ви обрали, надайте відповіді на запитання, результати культурних відмінностей обговоріть у групі.

1. Чим зумовлені відмінності в сприйнятті одних і тих самих об'єктів представниками різних культур?
2. Які частини мови характерні для представників західної культури, а які – для східної?

3. Яким чином представники двох культур (західної та східної) пояснюють, чому предмет має певний колір?
4. Як різне бачення об'єктів визначає встановлення взаємозалежності між людьми в західних і східних культурах?
5. Яким убачають світ представники західних і східних культур? На вашу думку, яка з цих позицій є правильною?
6. Як сприймають простір представники західної та східної культур?
7. Як ви вважаєте, чому в представників східних культур виникають труднощі під час засвоєння заперечувальних форм англійської мови?
8. Чому люди в західних культурах почувають себе щасливішими, ніж у східних?

Контрольні запитання

1. Які найпоширеніші мови в світі?
2. У чому полягають переваги усного спілкування з бізнес-партнерами?
3. Перелічіть основні вимоги, які висувають науковці перед співрозмовниками різних культур.
4. Які перешкоди можуть виникати у процесі міжкультурної комунікації?
5. Які основні недоліки письмової комунікації з представниками інших культур?

Тема 11. Теорія ввічливості та толерантності як складова феномену "міжкультурної комунікації" в професійній діяльності

Практичне заняття 11

Завдання 1. Розгляньте ситуацію: "клієнт (представник іншої культури) – менеджер (представник української культури)". Менеджер демонструє ввічливість до клієнта та уважно слухає вимоги клієнта. Які саме наведені далі приклади поведінки допоможуть менеджеру в цій ситуації:

- а) менеджер сидить у кріслі, відкинувшись назад;
- б) схрестив пальці;

- в) нахил у бік клієнта;
- г) від клієнта його відгороджує високий стіл;
- д) дивиться в очі клієнту;
- е) крутить олівець у руках;
- є) робить записи під час бесіди;
- ж) киває головою?

Завдання 2. Підготуйте повідомлення на тему: "Значення міжкультурної толерантності для професійної діяльності майбутнього фахівця міжнародного бізнесу".

Завдання 3. Розгляньте визначення толерантності в різних мовах: в іспанській мові: здатність визнавати ідеї та думки, відмінні від власних; у французькій мові: повага свободи іншого, його думки; в англійській: готовність і здатність без протесту сприймати особистість або подію; у китайській: дозволяти, допускати, бути в ставленні до інших терпимим, великодушним; в арабській: прощення, поблажливість, м'якість, милосердя, співчуття, терпіння, прихильність до іншого; у російській: здатність терпіти щось або когось (бути витриманим, стійким, вміти миритися з існуванням чого-небудь); у перській мові: терпіння, витривалість, готовність до примирення.

Запропонуйте власне визначення поняття толерантності.

Контрольні запитання

1. Які основні принципи толерантності в мультикультурному суспільстві?
2. На вашу думку, толерантність має межі?
3. Назвіть особливості невербального прояву міжкультурної толерантності.
4. Які основні пункти Кодексу толерантності?
5. Наведіть приклади інтолерантної поведінки людини?
6. Як ви вважаєте, чи є актуальною проблема толерантності в сучасному світі?

Тема 12. Міжнародні організації та їх роль у міжкультурній комунікації

Практичне заняття 12

Завдання 1. Міжнародні організації постійно стикаються з різними неполітичними проблемами. Пропонується вирішити проблеми.

Кожний представник такої організації формулює проблеми й записує на аркуші паперу. Потім усі роблять із цих аркушів зіжмакані паперові кульки і збирають їх у кошик. Після того як усі папірці зібрані, створіть три групи. Одна особа з групи виймає записки з кошика. Таким чином, у кожній групі з'являється "витягнута" проблема, групі дається деякий час, щоб записати й обговорити можливі варіанти її вирішення. Потім кожна група озвучує свою проблему і пропонує варіант її вирішення.

Завдання 2. "Дипломатія в умовах міжнародних відносин"

Освоєння міжкультурної взаємодії та поведінки із представниками. Розгляньте основні функції дипломатичного представництва. Упорядкуйте та запишіть такі функції. Рольова гра "Саміт G20", запропонуйте правила дипломатичного етикету в переговорному процесі з представниками інших культур.

Завдання 3. Особливість культурної політики у міжнародних відносинах виявляється у зовнішній діяльності країн. Велику роль у культурній політиці здійснюють такі культурно-просвітницькі центри, як Інститут Гете, Французький культурний центр, Британська Рада та ін.

Опишіть функції, які виконують указані раніше центри? Яким чином здійснюється комунікативна діяльність таких центрів? Висновки обґрунтуйте.

Контрольні запитання

1. У чому полягає сутність міжнародних організацій?
2. На вашу думку, у чому полягає сутність міжнародних неполітичних організацій?
3. Як ви вважаєте, які фактори впливають на утворення міжнародних організацій?
4. Яку економічну роль відіграють розвинуті держави в Азійському регіоні?
5. У яких міжнародних організаціях бере участь Україна?

Система оцінювання успішності навчання

Виконання кожного завдання для практичних занять оцінюють відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця поданою у табл. 1.

Таблиця 1

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D		
60 – 63	E	задовільно	не зараховано
35 – 59	FX	незадовільно	
1 – 34	F		

Розподіл балів за тижнями згідно з технологічною картою подано в табл. 2.

Таблиця 2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота												Підсумковий тест (іспит)	Сума
Змістовий модуль 1						Змістовий модуль 2							
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4		
Контрольна робота						Контрольна робота							
6						6							

Примітка. T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Рекомендована література

Основна

1. Арнольд А. И. Теория культуры: историзм и вопросы методологии (Вместо введения) / А. И. Арнольд // Культура, человек и картина мира : сб. ст. ; АН СССР, ин-т философии. – Москва : Наука, 1987. – С. 5–27.
2. Голова Н. І. Спецкурс "Психологія толерантності людських стосунків" / Н. І. Голова // Позакласний час. – 2010. – № 7. – С. 46–49.
3. Добрович А. Б. Общение: наука и искусство / А. Б. Добрович. – Москва : Знание, 1980. – 375 с.
4. Донец П. Н. Основы общей теории межкультурной коммуникации / П. Н. Донец. – Харьков : Штрих, 2001. – 384 с.
5. Євдокімова-Лисогор Л. А. Основи міжкультурного діалогу : навч. посіб. / Л. А. Євдокімова-Лисогор. – Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2017. – 72 с.
6. Захарчук Н. В. Використання комунікативних ситуацій у процесі підготовки майбутніх екологів до міжкультурної комунікації / Н. В. Захарчук // Молодь і ринок : зб. наук. праць. – Дрогобич. – 2013. – Вип. 5 (100). – С. 60–64.
7. Каган М. С. Мир общения: Проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – Москва : Политиздат, 1988. – 319 с.
8. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – Санкт-Петербург : Петрополис, 1996. – 414 с.
9. Кармин А. С. Культурология / А. С. Кармин. – Санкт-Петербург : "Лань", 2003. – 928 с.
10. Карнегі Д. Як виробити впевненість у собі і впливати на людей, виступаючи публічно / Д. Карнегі ; [пер. з англ.]. – Рибінськ : ВАТ "Рибінський Будинок друку", 2007. – 205 с.
11. Куриляк В. Є. Менеджмент: міжцивілізаційні і міжкультурні основи : монографія / В. Є. Куриляк. – Київ : Кондор, 2010. – 482 с.
12. Кухта І. В. Формування іншомовної комунікативної культури майбутніх фахівців туристичної сфери : дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / І. В. Кухта. – Ужгород, 2011. – 446 с.
13. Лекторский В. А. О толерантности / В. А. Лекторский // Философские науки. – 1997. – № 3–4. – С. 14–19.

14. Мацумото Д. Психология и культура / Д. Мацумото. – Санкт-Петербург : Питер, 2003. – 720 с.

15. Мясоедов С. П. Основы кросскультурного менеджмента: Как вести бизнес с представителями других стран и культур : учеб. пособ. / С. П. Мясоедов. – Москва : Дело, 2003. – 256 с.

16. Садохин А. П. Межкультурная компетентность: понятие, структура, пути формирования / А. П. Садохин // Социальные коммуникации. Журнал социологии и социальной антропологии. – 2007. – Том X. – № 1. – С. 163–181.

17. Столяренко О. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у міжособистісних взаєминах студентів ВНЗ / О. Столяренко // Рідна школа. – 2011. – № 6. – С. 46–50.

18. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация / С. Г. Тер-Минасова. – Москва : Слово, 2000. – 262 с.

Додаткова

19. Bennett Christine I. Comprehensive multicultural education: theory and practice / Ch. I. Bennett. – Boston : Allyn and Bacon, 1990. – 413 p.

20. Hall E. T. Beyond culture / Edward Twitchell Hall. – Garden City, New York : Anchor Press, Doubleday, 1981. – 298 p.

21. Hall E. T. The silent language / E. T. Hall // New York : Quarlenet, 1959. – 242 p.

22. Hofstede G. J. Research on cultures: how to use it in training? / G. J. Hofstede // European Journal of Cross-Cultural Competence and Management. – 2009. – Vol. 1, No. 1. – P. 18–32.

23. Hofstede G. Organizing for Cultural Diversity / G. Hofstede // European Management Journal. – 1989. – Vol. 7, No. 4. – P. 262–263.

24. Smith Peter B. National culture and the values of organizational employees: a dimensional analysis across 43 nations / P. B. Smith, Shaun Dugan, Fons Trompenaars // Journal of Cross-Cultural Psychology. – 1996. – No. 2. – P. 231–264.

Інформаційні ресурси

25. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич ; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Київ : Довіра, 2007. – 205 с. – Режим доступу : <http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com>.

26. Довідник з Європейської інтеграції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu-directory.ea-ua.info>.

27. 6 milliards d'Autres [Electronic resource]. – Access mode : http://www.dailymotion.com/video/x7t2wv_6-milliards-d-autres-yann-arthus-bee_travel.

28. Dialogue plurilingue croisé [Electronic resource]. – Access mode : www.youtube.com/watch?v=HT2oSdYWlyU.

29. L'Auberge espagnole [Electronic resource]. – Access mode : https://www.youtube.com/watch?v=qehh56W_XjsY.

30. West and East, Cultural Differences [Electronic resource]. – Access mode : <https://www.youtube.com/watch?v=ZoDtoB9Abkck>.

Зміст

Вступ.....	3
Змістовий модуль 1. Теоретичні засади міжкультурної комунікації	5
Тема 1. Міжкультурна комунікація як галузь наукового знання і навчальна дисципліна.....	5
Тема 2. Теоретичні основи міжкультурної комунікації	6
Тема 3. Проблеми міжкультурної комунікації у філософсько-соціологічному аспекті та їх осмислення провідною філософською думкою.....	8
Тема 4. Особливості діалогу культур як форми міжкультурної комунікації.....	10
Тема 5. Взаємодія лінгвокультур як основа міжкультурної комунікації.....	11
Тема 6. Специфіка міжкультурних відносин на сучасному етапі суспільного розвитку.....	13
Змістовий модуль 2. Комунікативні перешкоди та шляхи їх подолання в процесі міжкультурної комунікації.....	14
Тема 7. Проблеми міжкультурного розуміння співрозмовників	14
Тема 8. Комунікативна асиметрія. Подолання культурних стереотипів та міжкультурних перешкод	16
Тема 9. Міжкультурна взаємодія в призмі ділової комунікації.....	18
Тема 10. Поняття "мовного ставлення"	20
Тема 11. Теорія ввічливості та толерантності як складова феномену "міжкультурної комунікації" в професійній діяльності ...	21
Тема 12. Міжнародні організації та їх роль у міжкультурній комунікації.....	23
Система оцінювання успішності навчання	24
Рекомендована література.....	25
Основна	25
Додаткова	26
Інформаційні ресурси	26

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОСНОВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

**Методичні рекомендації
до практичних завдань
для студентів спеціальності
291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації
та регіональні студії"
першого (бакалаврського) рівня**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладач **Євдокімова-Лисогор** Леся Анатоліївна

Відповідальний за видання *І. П. Отенко*

Редактор *В. Ю. Степаненко*

Коректор *Н. В. Грінченко*

План 2020 р. Поз. № 19 ЕВ. Обсяг 29 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*